

«Premiile Herder» sau despre cultură ca armă a libertății de creație și spirit

de Darius-Aurelian DRAGOMIR

„Premiile «Herder»” reprezintă pentru publicul românesc, și nu doar pentru publicul larg, o legendă și o necunoscută. În cele mai multe dintre discuții, interlocutorul ne răspunde cu fraza aproximativă: „l-a primit Ana Blandiana / Mircea Dinescu și ... poetul ăla”. „Poetul acela” putând fi la rigoare Tudor Arghezi, Marin Sorescu sau Nichita Stănescu. Dar „Premiile «Herder»” au fost o distincție a cărei aripă a atins 36 de români din cele mai diverse domenii ale științelor umaniste și ale artei, cu un total de 298 de personalități ale Europei Centrale și de Sud-Est, din 1965 până în 2006. Tocmai această necunoscută glorie a fost mobilul din spatele expoziției organizată de Biblioteca Centrală Universitară „Eugen Todoran” în colaborare cu Fundația Alfred Toepfer din Hamburg, între 3 martie și 24 aprilie 2026.

Evenimentul a dorit să readucă în atenție demersul de diplomatie culturală al premiilor ca și dimensiunea de drepturi ale omului, de umanism și de dialog intercultural dincolo de frontierele fizice și politice ale Războiului Rece. Evenimentul a pășit dincolo de domeniul literaturii spre laureații din domeniul muzical, artistic, istoric, arhitectonic etc. Drept urmare a fost nevoie de o abordare multidisciplinară și, în oarecare măsură, multisenzorială. Organizată în funcție de natura exponatelor, prezentarea a fructificat în principal două surse de documentare: depozitele de carte ale Bibliotecii Centrale Universitare „Eugen Todoran” și, demers inedit, arhiva Fundației Toepfer.

Zestrea Bibliotecii ne-a permis să aducem în atenția publicul exponate variate. Prima vitrină a găzduit volume ale laureaților maghiari sau autori români de limbă maghiară: dramaturgul András Sütő (Premiu «Herder» în 1979), poeții Sándor Csoóri (1981) și Sándor Kányádi (1995), scriitorii László Németh (1965) și Gyula Illyés (1970). A doua a grupat traduceri din autori greci, precum scriitorul Tasos Athanasiadis (1997) sau Pandelis Prevelakis (1975); autori polonezi, ca de exemplu, scriitorii Zbigniew Herbert (1973), Wisława Szymborska (1995), esteticianul Roman Ingarden (1968) sau jurnalista Hanna Krall (2005), apoi lucrări ale scriitorilor Ismail Kadaré (1998) sau Milan Kundera (2001), dar și o întreagă pleiadă de autori din fostul spațiu iugoslav. A treia vitrină a adunat lucrări ale lui Nichita Stănescu (1976), în românește sau în traduceri, versuri ale lui

Al. Philippide (1967), dar și pe scriitorii Zaharia Stancu (1971), Maria Banuș (1989), Eugen Jebeleanu (1973). Nu au putut lipsi Adrian Marino (1985), Eugen Barbu (1978), Marin Mincu (1996), ultimul laureat român Andrei Marga (2005), shakespearologul polonez Jan Kott (1964). Am acordat un loc binemeritat unor discipline predilecte ale intelectualității central-europene inter- și postbelice: folclorul și etnografia, reprezentate de Ludvik Kunz (1968), Niko Kuret (1966), Gheorghe Vrabie (1987) și Mihai Pop (1967).

Vitrina dedicată istoriei artei i-a omagiat pe Jan Białostocki (1970), Dezső Dercsényi (1966), Géza Entz (1983), Pigler Andor (1991), Kazimierz Michałowski (1971); protagoniști fiind Virgil Vătășianu (1972), Ana Maria Musicescu (1975), Răzvan Theodorescu (1993).

Figura academicianului Constantin Daicoviciu (1968) și a bursierului «Herder» propus de el, Ioan Piso (1969), fiind totodată și invitatul nostru special, au ocupat un loc central în expoziție, prin lucrări, fotografii, dar și prin documente inedite din colecția profesorului Piso sau arhiva Toepfer, dar mai ales prin istorisirile domniei sale în dialog cu istoricul Călin Timoc.

Cu deosebită satisfacție am putut etala volume care poartă autograful unor premianți precum Ana Blandiana (1982), Mircea Dinescu (1999), Nichita Stănescu, Eugen Barbu, Marin Sorescu (1991), Péter Esterházy (2002) sau Zoltán Franyó (1970). Panourile ne-au permis să expunem documente dintre cele mai variate din arhiva Fundației. În primul rând, diplome ale laureaților români sau străini, ale câtorva dintre bursieri precum Emil Hurezeanu, Mihaela Tonitza, Ileana Cotrubas, Ionel Pantea, Ioan Piso, Dan Grigore, Diana Maria Chirica, Cătălina Vătășescu etc. Au mai fost prezentate documente deosebite privind componența juriilor și proceduri de propunere, jurizare, „liste de așteptare” sau demersuri diplomatice, dar și rezervări la hotel, meniuri, cecuri pentru premiați și bursieri.

Continuator al distincției Johan Gottfried Herder din perioada interbelică, care fusese destinată sprijinirii și recompensării cercetărilor cultural-științifice ale diasporei germane din teritoriile pierdute după Versailles, premiul «Herder» a fost refundat de industriașul și comerciantul hamburghez Alfred Toepfer în 1964 cu menirea de a premia, sprijini și recompensa creatori din Europa Centrală și Sud-Est. Efectul și impactul sunt atât de puternice încât aproape că depășesc așteptările organizatorilor. În 1967 într-o adevărată ediție de gală, cu diplome pentru sculptorul Kompanek, restauratorul Marinatos, arheologul Radojic, compozitorul Lutoslawski, poetul Al. Philippide și folcloristul Mihai Pop, profesorul și juratul Schenk a făcut remarcă „micul Premiu Nobel pentru est”,¹ preluată ulterior de publicația *Die Neue Rhein Zeitung*.

Documentele au venit să contrazică sau să completeze zvonistica oficială din perioada comunistă referitoare la distincții și premiați. Dacă în prima perioadă, al așa-zisului „dezgheț cultural”, regimul era încântat să primească premiul pentru oamenii de cultură cu simpatii sau angajamente de stânga, precum Arghezi, Franyo Zoltan, Z. Stancu sau E. Jebeleanu, în perioada de final a dictaturii, Premiul «Herder» era perceput ca o insidioasă distincție greu de mânuit pentru politica culturală a regimului, chiar și atunci când era vorba despre Nichita Stănescu, dar mai ales în cazul Anei Blandiana. Laureatii au fost nevoiți să gestioneze cu mare atenție și să implice instituțiile culturale oficiale, ba chiar înșiși organizatorii adresau propunerile și anunțul premierii direct forurilor oficiale.

Din telegrama de mulțumire a lui Tudor Arghezi din 1965 reiese prudența cu care a fost nevoit să gestioneze situația în contextul schimbării de putere, după decesul dictatorului Gheorghe Gheorghiu Dej. Din corespondența Fundației cu Franyo Zoltan reies dificultățile în cazul propunerii unui bursier, Șerban Foarță fiind respins de conducerea revistei *Orizont* ca fiind „prea recent în colectivul revistei”, deci imprevizibil, fiind propus un bursier mai comod.

Prudența regimului a fost însă înfrântă în numeroase cazuri, cel mai răsunător fiind cel al bursierului, poet pe atunci, Emil Hurezeanu, propus de revista *Echinox*. După cum mărturisea în cadrul conferinței *Premiul «Herder» în amintiri și istorie*, „dezertarea” sa în Occident, ba mai mult, colaborarea la Europa Liberă, au dus la o reacție virulentă a regimului și la închiderea revistei.

Pentru public regimul minimizea valoarea premiului (totuși între 15.000 și 20.000 de mărci) și importanța lui relativă: era înmănat de președintele Austriei, iar laureații erau primiți cu cele mai înalte onoruri și cazați la cele mai bune hoteluri. Li se deschideau perspective academice deosebite.

¹ Georg Kastner, *Brucken nach Osteuropa. Die Geschichte und Bedeutung des Gottfried von Herder-Preises. 1964-2003*, Hamburg, Alfred Toepfer Stiftung, F.V.S., 2004.

Nu e de neglijat, ca o confirmare în plus, faptul că unii dintre premiații Herder au fost distinși ulterior și cu premiul Nobel: Svetlana Alexievici (Herder 1999, Nobel 2015), Imre Kertes (Herder 2000, Nobel 2002), Wislawa Szymborska (Herder 1995, Nobel 1996). E de remarcat totuși că „politica” premiilor nu viza o anumită linie ideologică, întâlnind astfel până la finalul anilor '80 laureați extrem de afini regimului precum Eugen Barbu, András Sütő, Zoe Dumitrescu Bușulenga sau Maria Banuș. Chiar personaje duplicitare precum Adrian Marino, Alexandru Philippide, Alexandru Rosetti, Ion Vlăduțiu sau Anatol Vieru își găsesc locul în seria premiaților. Personalități precum istoricii Constantin Daicoviciu sau Emil Condurachi, etnologul Mihai Pop, istoricul de artă Virgil Vătășianu transcend epocile, și relevanța lor, cât și recunoașterea acordată de regim, rămân la cote înalte.

Întâlnim în cadrul expoziției, atât fotografii interbelice cu Constantin Daicoviciu însoțindu-l pe Regele Mihai în situl de la Sarmizegetusa, cât și activitatea lui de academician în timpul dictaturii, atât de importantă încât poate cauționa plecarea cu bursa «Herder» a studentului său de atunci, Ioan Piso. După cum însuși renumitul epigrafist Ioan Piso a istorisit în cadrul în deschiderea evenimentului, fără recomandarea „maestrului”, era imposibil să plece la studiu în străinătate. Constantin Daicoviciu avea capital politic și academic suficient pentru a garanta regimului comunist întoarcerea sa în țară și loialitatea față de învățământul superior românesc.

Situația nu este o particularitate a vieții culturale românești, în Polonia întâlnim cazul lui Jan Kott (1964), cercetător literar, traducător, scriitor, poet, dramaturg, deținut în lagărele naziste, luptător în cadrul rezistenței comuniste care va pune umărul la edificarea vieții culturale în noul context politic, dar care pleacă în 1966 în SUA unde dobândește faima unui shakespeareolog de referință mondială.

La polul opus al artelor, pictorul și graficianul Aleksander Kobzdej a întreprins o călătorie ideologică sinuoasă: de la operele aparținând stilului post-impresionist din anii '40, la realismul socialist care domina anii '50 simțindu-se apoi eliberat din chingile regimului, se îndreaptă spre

reflectarea exotismului, inspirat din călătoriile în China sau Vietnam, în anii '60.

Ceea ce rezultă cu pregnanță este însă faptul că artiștii premiați nu au fost, în nici unul dintre cazuri, persoane neîndreptățite pentru o asemenea distincție. Senatul premiilor și juriile au urmărit mereu remarcarea, evidențierea, premiarea și încurajarea unor talente reale, dincolo de diferențele ideologice sau de unele compromisiuri cu sistemul politic din țara de origine.

Din documentele interne putem observa că, spre exemplu, în 1973 erau propuși pentru premiere din România scriitorii Eugen Barbu, Ana Blandiana, Geo Bogza, cu toții la propunerea directorului Institutului de Romanistică din Viena, Carl Theodor Gossen, istoricul de artă Corina Niculescu propusă de profesorii Martin și Demus, apoi compozitorul Zeno Vancea; ulterior apare între propuneri și Alexandru Rosetti. Iar pentru 1975 citim din nou: Maria Ana Musicescu, Corina Niculescu la domeniul muzical, Blandiana, în al doilea rând: Barbu, Bogza, Meliusz și Sorescu. Ordinea acordării distincției va fi cu totul alta. Vancea în 1974, Musicescu în 1975, Barbu în 1978, Rosetti în 1980, Blandiana în 1982, Sorescu abia în 1991, iar restul nu vor mai fi onorați. În arhivă se regăsește și o propunere a Societății Scriitorilor din România privindu-l pe traducătorul timișorean Jozsef Meliusz, respinsă de jurați.

Propunerile sunt atent studiate și dezbătute, întotdeauna însoțite de serioase recomandări și biografii solide. Procesul-verbal al ședinței din 2 noiembrie 1971, care va decide, printre altele, premiarea lui Vătășianu, prezintă juriul compus din: filologul Otto Demus de la Universitatea din Viena, slavistul Dietrich Gerhardt din Hamburg, romanistul Theodor Gossen din Basel, urbanistul Rudolf Hillebrecht din Hanovra, clasicistul Albin Lesky din Viena, istoricul de artă Kurt Martin din Munchen, Manfred Mayrhofer din Viena, istoricul muzical Erik Schenk, folcloristul Robert Wilhaber din Basel și un secretar din partea Fundației care să întocmească procesul-verbal. Se postpuneau, în anul în care erau premiați Vătășianu, Pesina și Ortutay, candidaturile Corinei Niculescu (susținută de Martin, Demus și Wildhaber) și a Mariei Ana Musicescu (propunerea lui Demus).

După cum remarca reprezentanta Alfred Toepfer FVS, Greta Schlüntz, observăm „o adevărată rețea intelectuală din Europa central-vestică în permanent contact cu lumea intelectuală din Europa central-estică”. Sunt cunoscute realități, performanțe, dorințe, intenții, simpatii, antipatii, animozități, dizidențe, servilisme, dar cu toatele trec în plan secund. Primează creația și valoarea ei.

Documentele interne ne dezvăluie și relațiile umane, umaniste și umanitariste din ecosistemul cultural al Premiilor (ca să folosim un termen astăzi la modă). Întâlnim o scrisoare de condoleanțe adresată de Alfred Toepfer înseși Mitzurei Arghezi, o listă de bursieri din care aflăm că Eugen Jebeleanu îl propusese pe fiul său, dar și mesaje pline de îngrijorare ale senatului Premiilor pentru a afla cât e de adevărat sau de periculos zvonul din presa germană cum că Ana Blandiana ar fi ajuns la Jilava în cursul tulburărilor din anul 1990. „Cu atât mai puțin pot înțelege vestea arestării acestei femei atât de merituoase și din punct de vedere politic de către noul guvern al României. Ea este aptă, în toate privințele, să contribuie la noua Românie, să răspândească încredere și să sporească prestigiul internațional al țării dumneavoastră”, îi scria scria Alfred Toepfer laureatei din 1990, Zoe Dumitrescu Bușulenga, mai apropiată de fostul, dar și de noul regim.

Doamna prof. Adriana Dogariu a ilustrat la pian și a documentat, prin intervenția sa, evenimentul în ceea ce privește laureații din sfera muzicală. Spunea domnia sa, „Cu toate neajunsurile unui regim politic în care limitarea libertății de mișcare și exprimare, cenzura și represiunea au schimbat destine în mod dramatic, au existat punți prin care s-a putut purta un dialog cultural între Est și Vest, liant concretizat printr-un sprijin real și susținut acordat țărilor din blocul estic. În muzică, Premiul «Herder», întâlnirile de la Darmstadt sau Paris (Ircam) sunt borne importante în racordarea noastră la spațiul cultural european, o recunoaștere și integrare prin care s-a reparat o anume defazare în domeniu.”

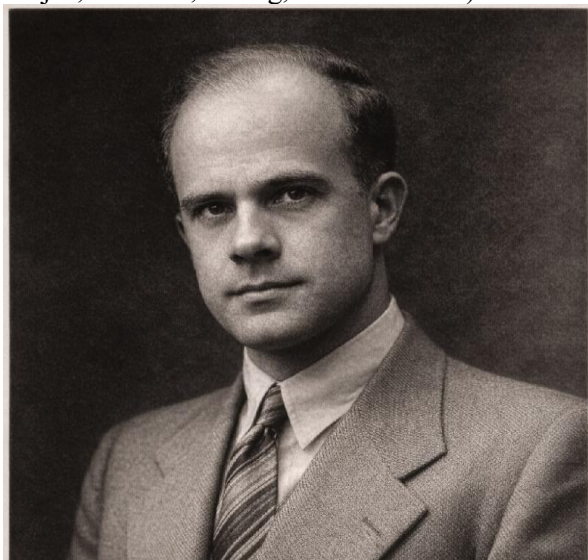
Constantin Daicoviciu

Compozitorii români laureați ai Premiului: Mihail Jora (1969), Zeno Vancea (1974), Anatol Vieru (1986), Gyorgy Kurtag (1993), Ștefan Niculescu (1994), Aurel Stroe (2002) au făcut parte, în mare măsură, din pleiada de avangardă. Aspectul muzical ne oferă prilejul să remarcăm și o altă perspectivă a premiilor, avem o multitudine de laureați bănățeni, sau în relație cu Banatul: Daicoviciu, Zeno Vancea, Kurtag, Franyo Zoltan, Constantin Lucaci, Ana Blandiana, fără a

precumpăni excesiv în fața altor provincii. Nici foarte clamatul criteriu al apropierii de limba sau cultura germană nu se validează mereu: esteticianul Marin Mincu, poeții Dinescu, Sorescu, arhitecta Ana Maria Zaharide, artistul grafic Ion Nicodim sau arheologul Emil Condurachi nu sunt neapărat apropiați culturii germane; desigur, sunt mult mai multe exemple contrarii.

Profitând de aceste enumerări, reamintim aspectul multidisciplinar și multisenzorial al expoziției. Friza care desparte Atriumul de primul etaj a devenit suportul unor reproduceri ale lucrărilor de grafică din rândul laureaților: Lucaci, Nicodim, Bogdanović, Veličković, Hubáček, Kobzdej. De asemenea, laureații din domeniul muzical sau vizual, dar nu numai, au beneficiat, pe panoul anului respectiv, de un cod QR spre o interpretare muzicală din creația lor, interviuri, filme documentare sau artistice (Lutoslawski, Andrzej Wajda, Stănescu, Kurtág, Zsimboska etc.).

Virgil Vătășianu

Despre istoricul de artă Virgil Vătășianu, doamna prof. Mihaela Vlăsceanu a afirmat: „Pentru savant, distincția «Herder» a consacrat un mod novator de gândire: românesc prin tematică, dar european prin metodă. Obiectivitatea a reprezentat principiul modelator al demersului său științific. În virtutea acestuia, a urmărit consolidarea unui învățământ superior exigent, capabil să continue tradiția interbelică și,

totodată, să se integreze într-un sistem academic global, conceput ca o suprastructură științifică internațională cu rol esențial în articularea unei etici contemporane unificatoare.”.

Motivările premiilor, pe care le putem lesne observa pe diplome, în laudatio, ne dau un indiciu despre intențiile juriului, dar și despre degradarea condițiilor pentru libertatea de creație în Est. Dacă pe diploma lui Stănescu apare: „O poezie care, din multiple perspective, caută să ofere o nouă viziune asupra realității și, prin aceasta, o concepție despre lume în care omul, toate ființele și lucrurile se privesc reciproc. Inspirându-se din motivele originare ale gândirii românești și ale poeziei populare românești, poemele lui Stănescu exprimă în metaforele lor unitatea întregii vieți pe acest pământ, în care fiecare despărțire, fiecare adio este și o renaștere. Astfel, ele devin în cele din urmă simbolice pentru destinul poporului român” (1976), diploma lui Dinescu (1999) e mult mai înfricoșătoare, și poate servi drept *motivatio* pentru premiile «Herder» în totalitatea lor: „El nu cedează presiunii dictaturii, ci, în creațiile sale lirice, dă glas temelor fundamentale ale iubirii, vieții, morții și ale contradicțiilor dintre intimitate și comunitate, natură și distrugerea naturii. Într-o metaforică desăvârșită, el exprimă valorile fundamentale ale umanității și invită la un nou început.”.

Pe 1 mai 2004 nouă dintre statele cărora le era destinată distincția urmau să devină membre ale Uniunii Europene, la adăpost de dictatură, sub garanția libertății. În 2003 Premiile «Herder» și-au încheiat menirea.

Prietenia româno-polonă în perioada interbelică

de Darius-Aurelian DRAGOMIR, Vasile RÂMNEANȚU

Din 1919 și până în 1939 Polonia și România au avut frontieră comună. Mai mult decât atât, după încheierea Primului Război Mondial, ambele țări și-au reîmplinit unirea, însă au devenit conștiente de rivalitățile regionale care le înconjurau. Astfel, la 3 martie 1921, a fost semnată la București *Convenția de alianță defensivă*, destinată să reglementeze într-un cadru mai larg colaborarea politică și militară dintre cele două țări pentru sprijinirea reciprocă în cazul unei agresiuni din partea Rusiei sovietice. În aprilie 2023, ziua de 3 martie a fost instituită prin lege ca „Zi a solidarității polono-române”.

În 27 martie, a avut loc în Aula Bibliotecii Centrale Universitare „Eugen Todoran”, inaugurarea expoziției „Alianța polono-română în perioada interbelică” oferite de Ambasada Poloniei și Institutul Polonez, în prezența Excelenței Sale Domnul Krzysztof Soloch, ambasadorul Republicii Polonia în România, și a Doamnei Natalia Mosor, director al Institutului Polonez din București.

În prezentarea expoziției reunind documente și fotografii de epocă, Excelența Sa remarcă: „La acea vreme, țările noastre erau unite nu doar printr-o frontieră comună, ci și printr-o alianță strategică ce garanta asistență reciprocă în cazul unei agresiuni din partea URSS. Relațiile nu s-au rezumat doar la prevederile tratatelor. Acestea au fost consolidate prin contacte politice, militare și personale la cel mai înalt nivel. Numeroasele vizite ale mareșalului Josef Pilsudski în România, precum și relațiile sale apropiate cu regele Ferdinand I și familia regală confirmă dimensiunea umană și încrederea reciprocă. Această expoziție nu este doar o lecție de istorie, ci și o mărturie vie a prieteniei dintre națiunile noastre. O prietenie clădită pe încredere, curaj și loialitate. Aceasta a pus bazele unui parteneriat strategic exemplar între națiunile noastre, un parteneriat fundamentat pe valori comune, interese de securitate convergente și o solidaritate autentică în fața provocărilor geopolitice ale acelei epoci.”

Pornind de la aceeași idee a solidarității în fața unui pericol comun, a fost prezentat cadrul general al relațiilor româno-poloneze în perioada interbelică. În urma Primului Război Mondial, Polonia și România au reușit să-și realizeze proiectele naționale majore, respectiv renașterea statului polonez și întregirea celui românesc. Noua realitate fiind statuată internațional prin tratatele de pace. De la bun început însă, Polonia era

situată între două puteri inamice, Rusia sovietică și Germania. România fiind văzută cu ostilitate de aceeași putere comunistă de la Răsărit, precum și de Ungaria.

Confruntate astfel cu agresiunea bolșevică la frontierele răsăritene și cu pericolele la adresa teritoriilor naționale, Polonia și România au colaborat pentru contracararea acestora chiar dinaintea stabilirii relațiilor diplomatice. La 23 mai 1919, la solicitarea autorităților poloneze, unități militare române au intervenit în Pocuția pentru asigurarea liniștii și ordinii și pentru împiedicarea oricăror încercări de infiltrare ale trupelor bolșevice în spațiul central european și de joncțiune a acestora cu forțele armate comuniste din Ungaria. Apoi, comunitatea de interese dintre cele două state s-a manifestat și în pozițiile comune adoptate în timpul conferinței păcii de la Paris 1919-1920. Primele contacte diplomatice dintre Varșovia și București s-au realizat la sfârșitul anului 1918, recunoașterea oficială producându-se în februarie 1919, iar în vara aceluiași an s-au stabilit relații diplomatice. În fața pericolelor cu care erau confruntate tinerele state din Europa Centrală și de Est, diplomația română, în frunte cu Take Ionescu, dorea realizarea unei alianțe a acestora

care să contracareze pericolul militarismului german și sovietic, având sprijinul Franței și Angliei.

Drept urmare, diplomatul român a întreprins demersurile necesare pentru realizarea unei alianțe în cinci care să cuprindă, pe lângă țara noastră, Cehoslovacia, Polonia, Regatul Sârbo-croato-sloven și Grecia. Din păcate, litigiul teritorial polono-cehoslovac a constituit un obstacol în realizarea acestui deziderat diplomatic. La 3 martie 1921 s-a semnat la București tratatul de alianță defensivă cu România, care a avut o semnificație foarte largă, fiind reglementate raporturile dintre cele două state pe plan diplomatic, politic, economic, creându-se astfel baza pentru dezvoltarea lor ulterioară. Polonia și România se angajau să se ajute reciproc în cazul în care unul dintre ele ar fi atacat fără provocare din partea sa, la frontierele răsăritene. S-a stabilit, de asemenea, că niciuna dintre părți nu va putea încheia o alianță cu o terță putere fără a se consulta în prealabil cu cealaltă parte. Polonia și România și-au recunoscut reciproc *statu quo*-ul teritorial confirmat prin tratatele de pace. Convenția era completată de trei protocoale secrete, precum și de o convenție militară.

Parte integrantă a convenției politice, cea militară specifică ansamblul de măsuri inițiat în condițiile în care teritoriile celor două state separat sau concomitent ar fi fost agresate la frontierele răsăritene. Colaborarea militară a fost întregită în anii interbelici prin trei noi convenții în 1922, 1926, 1931 și o prelungire automată în anul 1936. În 26 martie 1926 la București a fost semnat în noul context internațional de după Locarno *Tratatul de garanție romano-polonez* care conținea angajamentul de a respecta în mod reciproc și a menține contra oricărei agresiuni externe

integritatea lor teritorială și independența lor politică prezentă. În textul din 1931, cea mai importantă adăugire o constituie prevederea privind obligația acordării sprijinului material în cazul unei agresiuni din partea unei terțe puteri, nimeni alta decât URSS.

Cu prilejul vizitei mareșarului Piłsudski în România, în noiembrie 1931, acesta a fost desemnat drept comandant suprem al armatelor polono-române în cazul unui conflict la frontierele de est, nominalizându-se pentru prima oară într-un document oficial româno-polon URSS-ul drept prezumtiv agresor. După o scurtă perioadă de declin a relațiilor bilaterale de la începutul anilor 1930, datorită unor opțiuni nu întotdeauna convergente, dar normale, legăturile se reactivează în condițiile agravării stării de securitate pe continentul european.

Contextul politic european premergător celui de Al Doilea Război Mondial a găsit România și Polonia într-o situație geopolitică și geostrategică similară. Preocuparea pentru contracararea revizionismului și pentru prezervarea *statu quo*-ului teritorial și politic european fiind comună.

Garanțiile de securitate anglo-franceze din martie 1939 au jucat un oarecare rol în atenuarea presiunii revizioniste asupra celor două state. Cu atât mai mult cu cât, după Munchen, părea evident triumful politicii conciliatoriste în rândul marilor puteri democratice occidentale, dar semnarea pactului Ribentrop-Molotov a pecetluit cursul evenimentelor și soarta celor două state izolate complet internațional la data respectivă.

Agresiunea nazistă asupra Poloniei a fost dublată, după cum se știe, începând din 17 septembrie '39 de cea sovietică, făcând imposibilă rezistența armată polonă. Declanșarea agresiunii sovietice activa alianța cu România, dar considerând situația fără speranță, autoritățile polone au decis să nu facă apel la *Convenția de alianță* din 1921. Au solicitat totuși facilitarea intrării pe teritoriul României a autorităților civile și militare ale statului polonez. România, neutră, în ciuda presiunilor Germaniei și ale Moscovei, a acordat acest sprijin. Totalul refugiaților polonezi atingând la începutul lunii octombrie 1939 un număr de aproape 50.000 de oameni, jumătate dintre aceștia

fiind militari. Conform documentelor din arhive, circa 100.000 de polonezi și-au găsit refugiul pe teritoriul românesc. Cu concursul autorităților române, tezaurul Băncii Naționale a Poloniei, precum și alte valori materiale, au tranzitat teritoriul României către statele aliate, iar cea mai mare parte a refugiaților polonezi și-au continuat drumul spre Occident. Și pentru că expoziția a ajuns la Timișoara, tot dintr-o serie de documente de arhivă rezultă că organizația de Cruce Roșie din oraș solicita conducerii primăriei la 12 martie 1941 un ajutor pentru servirea unei mese pentru 1.600 de polonezi săraci aflați în trecere prin Timișoara; cerere care a fost aprobată de către conducerea primăriei, iar una dintre cantinele acesteia s-au ocupat de acea masă. Caldă și primărie de care s-au bucurat refugiații polonezi în acele vremuri cumplite pentru ei și țara lor reprezintă o nouă dovadă a prieteniei dintre cele două națiuni.

Relațiile diplomatice dintre cele două state s-au consolidat, așa cum rezultă și din documentele care fac parte din expoziție, și în urma numeroaselor vizite la nivel înalt. Mareșalul Piłsudski vizitând România în anii 1922, 1928, 1931 și 1932, iar regii României, Ferdinand I și Carol II, s-au aflat în Polonia în 1923, respectiv în 1937. Pe lângă relațiile politico-diplomatice, relațiile culturale dintre cele două state s-au dezvoltat constant între cele două războaie mondiale, fiind înființată *Asociația Culturală Română* la Poznań în 1931, *Liga Polono-Română* la Liov, iar în 1934 la

București s-a constituit *Asociația Intelectuală Româno-Polonă*. De asemenea, a fost semnat un acord cultural între cele două țări, iar în noiembrie 1938 s-a deschis, tot în capitala României, *Institutul Polonez de Cultură*, în 1939 fiind înființată *Asociația Culturală Română*.

In cadrul evenimentului au fost interpretate două intermezzo-uri muzicale din creația compozitorului Frederic Chopin, *Pour toi seul / Życzenie* și *Chanson Lithuanienne/ Piosnka litewska*, Op.74 susținute în limba poloneză de mezzosoprana Camelia Fornwald Docea, acompaniată de pianista Adriana Dogariu, care a încheiat evenimentul cu *Andante spianato et Grande Polonaise Brillante*, Op. 22.

Doamna director Natalia Mosor a ținut să sublinieze, la rândul său, intensele legături culturale și sufletești între Polonia și România, o dovadă în plus reprezentând-o cărțile donate bibliotecii. A fost remarcat volumul bilingv de documente „Garanția cea mai sigură a păcii și a civilizației în estul Europei. Alianța polono-română, 1926-1932”, alături de „Iar pământul vostru a devenit casa noastră - refugiații polonezi în România în anii 1939-1945”. Au mai fost prezentate albume de artă și arhitectură poloneză, literatură, cât și cartea de bucate a unuia dintre câștigătorii *Master Chef* Polonia, originar din România. Cărțile fac parte deja din colecția bibliotecii, fiind la dispoziția utilizatorilor pentru a fi consultate ori împrumutate.

